

Una distinció semblant retrobarem en JoMartorell: «l'altre cavaller, axí com era gran e gros, tenia molt poc alè, e moltes voltes li fallia, e reposava-s molt l'atxa per recobrar l'alè» (Ag. I, 248). En Llull 'espès, dens, tèrbol': «al matí, quan defall la nit e ve lo dia, puguen les vapors de la terra a ensús, les quals vapors no són digestes e són grosses per defalliment de calor, que no les ha purificades --- spessexen lo àer, e en aquella spessetat grossa es representada al matí la figura del sol --- en empressió de àer gros e confús, que en lo migdia ---», Llull (*Merav.* Ag. I, 116). *Fer-se grossa* 'fer-se pregar d'amor (una dona)': «s'asgardà la donzela e sí li fo semblant que él anc no vaés fèmbre sé pàr de beutat, sí li --- parlà de moltes coses, e la requerí d'amor, e la pregà que ela sia sua e él serà seu, e ela tèn-se gro<:>se cant vi qu'él la requès, per so qu'él més s'ascalfàs», Reixac (*Questa*, 80.20). Gros 'grosser': «e, perquè la rudesia de lurs grossos enginys compregueren, Déu dever ésser eternal digueteren», Francesc Alegre, 139.

En els escr. Renaix. apareix de seguida i en tots els matisos: «A prop seu hi tenia al majordom Isidro, que no faya gayre hi acabava d'arribar, y que per ser gros respirava ab fadiga», PBriz (*Coronel d'Anjou*, 102). «Havia conservat sempre la major robustesa, y acabat per ser panxut y gros, ab tal desmesura que casi bé donava pena», «Daniel no semblava ja lo gros Forner de les Monjes», Noller (*Croquis al n.*, 101, 132). 'Fort, parlant de la veu': «Del fons de la sala qu' havíam deixat enrera, solia respondre la veu grossa y endormiscada del mossos», id. (*Notes de c.*, 193). 'Gran figuradament': «Sapigueu que se us salva, sabent que sou un enemic --- dels grossos», FPBriz (*op. cit.*, 101). 'Prenyada': «Dues vegades se li havia fet grossa, mes se li era follada totes dues», Pons Mass. (*Trascant per les Serres*, 47). *Una de grossa* 'qualcom de greu': «Vostè m'ho diu o n'hi faig una de grossa», «A vostè n'hi passa una de grossa, vostè ve a la força; si no m'és franc, me'n torno a casa», Noller (*Pap.*, 60; *Vilaniu*, 239).

Entre els usos més peculiars no deixarem d'esmentar *el dit gros* per 'el polze', que és molt més usual que el literari *polze*, no sols en cat. central sinó igualment en els Pir. centrals (Vall Ferrera, Tor i Àreu, 1932, 1933). *Fer-se gros* d'una cosa 'envanir-se'n': «els valencians que se fan grossos de desconèixer y de no parlar may la seua llengua ---» (AMAlcover, *BDLC* I, 131). L'ús del mot avui és general en tot el territori lingüístic, amb la reserva, només, que a l'Alt Isàvena ja no s'usa, substituït per *gordo* (Biesques, 1957).

DERIV.: *Grossa* 'una dotzena de dotzenes' [1419; Lacavalleria]. *Grossal* [finals del segle xv, *Procés de les Olives*] «una platassa d'ensiam, tomàtecs, pebrots, olives: n'hi havia de grossals y d'arbiquesrudes, y de verdielles y de gurmantes, totes barrejades», Del Bosch, *Lo Segador*, 25; paraula del Migjorn del Principat que, aplicada a les olives, tinc anotat al Soleràs (1936) i a Masllorenç (1964, contrastant amb *olives menyes*); no conec la forma *grossala* que *AlcM* atribueix al CpTarr. i C. de Barberà. *Grossalló*. *Grossam*. Gros-

sar. *Grossària* 'gruix' [c. 1680, pseudo-Boades 'gruix'], 'grandària': «desde allí en amunt lo campanar és obra nova ---, bé que com tot lo demés de ell, y algunas motlluras, no corresponent a la ~ y àmbit del edifici, per ser més primet y més blanc en sa conclusió de color de perla», B. de Maldà (*Excurs.*, p. 59). *Grossejar*. *Grossello* eiv. *Grossellut*.

Grosser [fi S. xiv, BMetge; Genebreda, *Boeci*, Eiximenis]: «ne los pus savis passen pus alegrement lur temps --- ne los majors mechènicas e obrés són pus graciosas a la gent que los grossers» (*Terç*, *NCL* I, 261.19); freqüent en St. VicentF (*Serm.* I, 149.8; *Quar.*, 99.63, 227.76); «ay, Tirant —dix la Infanta— vós bé dieu, emperò si naturalment li ve de ésser grosser de la pròpia natura, quin plaer, quina consolació pot ésser a una donzella que tothom se rigua d'ell?», JoMartorell (Ag. I, 293); «vaxella de cunyar --- vaxella de tenir aygua ---; vaxella grossera de terra: frivola; vaxells estanyats ---», OPou (*TbPu.*, 226). Sovint en sentit moral i apariat amb *rude*: «lauador grosser e rudal», StVicentF (*Serm.* I, 149.8). «Rudament e grossera», *Curial* (*NCL* III, 13.12).

És derivat comú amb el cast. *grosero* [1490], oc. ant. i fr. *grossier*. *Grosseria* [c. 1460, JoMartorell]: «com lo rey pendrà aygua, e veureu que la Infanta se leve e done del genoll en terra e ab la mà té lo bací, feu vós lo qu' ella farà, e guardau-vos de fer alguna grosseria», «yo stic ab gran dupte de la ~ de Phelip, que no-s pot dir», JoMartorell (Ag. I, 304, 344); «la grosseria: insultas», JnEsteve (*LiEleg.*, a. 1472, i-8-e); *grosserada*; *grosserando*; *grosserenc*; *grosserejar*; *desgrosserar* (DTO.).

Grossesa [Llull]; *grossícia*; *grossitud*; *grossor*. *Grossura*, de genuïnitat dubtosa, puix que a penes es troba més que a Busa-N., Lacav., mentre el cast. *grossura* ja S. XIII (*Calila*) i port. *grossura* [1318, Michaëlis, *RLus.* XIII, 329-30]. *Engrossar*, -ossant. *Engrosseir*, -eiment. *Regròs*.

CPT.: *A l'engròs* oposat a 'a la menuda': originàriament *gros* o *en gros* [fi S. XIII, *CostTort*. «auran venut lo peix *en gros*»]: «no-n gaus vendre a negun hom ses licència, *en gros* ni *en menut*», ross. a. 1311 (*RLR* XI, 176); «qui vena peix menut dins la ciutat, no gos triar --- del cove o paner que aurà per vendra, sardina ne saytó *en gros* ne menut, ans tot aquell peix que haurà comprat *en gros* haja a vendre tot mesclat, *gros* ab manut», bans barcelonins (A. M. X.) de 1365-72, 7; «en lo mercat / --- / pertot s'i roba / --- cercant partits / lo mercat roden, / trobar no-i poden / loc ni repòs: / venen *en gros*, / sou per tres malles / ses virtualles», JRoig (*Spill*, 7504); i així encara es diu en val.: «comprant *en gros* es guanya», o irònic, quan n'hi ha poc: «vinga, done'm una perra d'això... *tot en gròs!*», Borràs Jarque (*BSCC* xv, 245); mentre que en cat. central, l'analogia de *a la menuda* ha conduït a dir *a l'engròs*; el que no s'ha de dir mai, és el grosser castellanisme *al major* (hem sentit fins i tot algun bàrbar que deia *al por major* i coses per l'estil).

Del fr. *gros* aplicat a un teixit es prengué *gro*, i el compost *gros-de-Tours* el deformaren alguns en +*gra-*